
Izmišljanje neodrživih teorija

Josip Silić: *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput, Zagreb, 2006.

Knjiga Josipa Silića sastoji se od njegovih članaka objavljenih u časopisima i zbornicima od 1996. do 2005., koji su prema riječima autora prerađeni i dopunjeni »tako da sada djeluju kao svojevrsna cjelina«. Ta zbirka Silićevih članaka označena je kao sveučilišni udžbenik: »Objavljivanje ovog sveučilišnog udžbenika odobrio je Senat Sveučilišta u Zagrebu«. Financiralo ga je i Ministarstvo kulture i Ministarstvo znanosti.

Međutim, Silićeva knjiga se ne može okarakterizirati kao udžbenik jer funkcionalni stilovi nisu u njoj opisani ni potpuno ni sistematično nego fragmentarno, onako kako su autoru neki detalji padali na pamet. Iako bi se deklarativno trebalo raditi o sveučilišnom udžbeniku, ne navodi se čak ni temeljni podatak od kojih se žanrova sastoji pojedini funkcionalni stil. Tko ima uvid u već postojeću literaturu o funkcionalnim stilovima, taj će odmah uočiti da se u Silićevoj knjizi mogu naći samo neki od zaključaka o njima, i to u nerazrađenom i nabacanom obliku. A svi ti zaključci i još brojni drugi dati su prethodno u knjigama Branka Tošovića *Stilistika glagola* (Wuppertal 1995) i *Funkcionalni stilovi* (Graz, drugo izdanje 2002) u razrađenom obliku, na pregledan, jasan i obuhvaćen način. Pa tko se želi zaista upoznati s funkcionalnim stilovima našeg jezika, njemu se ne može preporučiti Silićeva knjiga, nego knjige Branka Tošovića.

Nekorektno je što Silić nijednom kad govori o funkcionalnim stilovima ne upućuje na Tošovićeve knjige niti citira iz njih.

Jednako nekorektno je što recenzent Ivo Pranjković na koricama Silićeve knjige tvrdi da je to »prva monografija o funkcionalnim stilovima hrvatskoga jezika«, praveći se da Tošovićeve knjige ne postoje. Neupućivanje na literaturu ili nepoznavanje literature protivno je temeljnom pravilu znanstvenog rada: znanstvenik je dužan poznavati i citirati radove drugih autora o temi o kojoj piše, bez obzira na kojem jeziku su ti radovi izišli i gdje u svijetu su objavljeni. Nije dovoljno ni obično evidentiranje egzistencije tuđih radova na kraju knjige nego je potrebno kad se navode zaključci do kojih je netko drugi već prije došao uputiti na tom mjestu na njega jer u suprotnom se Silić neosnovano predstavlja kao izvor napisanih tvrdnji. A u slučaju Tošovićevih knjiga ne radi se ni o knjigama pisanim na stranom jeziku ni o nepriступačnim knjigama jer Silić je autora sretao zadnjih desetak godina na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je Tošović niz semestara predavao studentima.

Kad Silić iznosi spoznaje prešućujući na dotičnim mjestima da su te spoznaje već iznešene kod drugih autora, time privija sebi tuđe zasluge. Na primjer, raščlanjivanje rečenice prema njenoj obavijesnoj strukturi na *temu* i *remu* poznato je još od 30-ih godina iz vremena Praške škole. Ali Silić piše kao da on sada zasniva tu teoriju, ne susteže se ni od formulacija koje to sugeriraju npr. »Prvi ćemo član iskaza nazvati temom, a drugi remom« (229). Devet puta u knjizi ponavlja tu teoriju a da pritom nijedanput ne upućuje na postojeću literaturu o njoj (13, 52, 163, 190, 220–1, 229, 235–6, 239, 243). Nabroja opće značajke administrativnog stila ne navodeći pritom nijedan bibliografski podatak (66), iako su drugi autori, i domaći i strani, prije njega pobrojali i opisali svojstva administrativnog stila. Isto tako nabroja funkcije novinskog stila (77) ili obilježja znanstvenog teksta (194) a da istovremeno ne spominje djela u kojima su te funkcije i obilježja već nabrojani. Takav postupak u su-

protnosti je s Etičkim kodeksom Sveučilišta u Zagrebu, gdje u članku 19 piše da »svaki oblik plagiranja radova i ideja smatra se povredom ovoga Etičkoga kodeksa« i zahtijeva se od znanstvenika »poštenje u prezentiranju i navođenju informacija o porijeklu ideja i navoda koje su u radu koristili«. U suprotnosti je i s Etičkim kodeksom Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, koji definira da »znanstvena prijevara i nepoštenje osobito jesu: [...] plagiranje — prepisivanje ili preuzimanje ideja, misli, riječi i rezultata drugih autora i prikazivanje kao svojih ili novih«. Ne može se reći da Silić nije primjenjivao citiranje zato što to možda nije neophodno u djelu koje bi trebalo biti udžbenik ili zato što mu je tehnika citiranja nepoznata. Naime, on ju je primijenio kod nekih drugih tema u knjizi da bi citirao svoje kolege s Odsjeka ili samoga sebe.

S jedne strane, dakle, Silić u knjizi otkriva već poznate stvari, a s druge strane još češće izmišlja netočna obrazloženja za pojave za koje u svjetskoj lingvistici odavno postoje racionalni opisi. Od predgovora pa do kraja knjige može se pratiti kako autor smišlja neodržive teorije, zasnovane na neznanju i na želji da zadovolji vladajuću ideologiju u domaćoj sredini. S obzirom da u predgovoru kaže da su radovi koje objavljuje u ovoj knjizi plod njegovog »dugogodišnjeg bavljenja teorijom hrvatskoga standardnog jezika«, tim gore je što oni pokazuju kako autor ne zna osnovna svojstva standardnog jezika. U prvom od četiri dijela knjige Silić iznosi svoje shvaćanje standardnog jezika. Pritom zaboravlja da lingvistika već ima utvrđeno značenje svojih temeljnih pojmova pa da stoga ne može pod pojmom *standardnog jezika* Silić podrazumijevati što god poželi. Lingvistički se standardni jezik definira kao nadregionalni jezik svih slojeva društva. Svojom nadregionalnošću razlikuje se od dijalekata a obuhvaćanjem svih slojeva društva razlikuje se od sociolekata. Ali Silić standardni

232

jezik ne definira na osnovi tih svojstava, nego tako da mu suprotstavlja navodni »jezik kao sustav«. Već u predgovoru ističe da je »prije ko potrebno uspostaviti razliku između jezika kao sustava i jezika kao standarda«, da »treba (strogo) razlikovati jezik kao sustav od jezika kao standarda« (9). Piše kao da su standardni jezik i »jezik kao sustav« odvojeni jedan od drugoga (25, 27, 124, 162). Međutim, ne postoji odvojeno nekakav »jezik kao sustav«. Postoji jedino standardni jezik, a »sustav« je unutar njega, to je njegov »sustav«. Kad se opisuje gramatika engleskog, njemačkog ili nekog drugog jezika, opisuje se standardni jezik a ne nekakav odvojeni »jezik kao sustav«. I ne postoji zasebna gramatika za standardni jezik a zasebna za »jezik kao sustav«. Takvo razdvajanje postoji samo u Silićevim mislima. On tvrdi: »Jezik je kao sustav posve nešto drugo nego jezik kao standard« (20). Priznaje da je usamljen u takvom shvaćanju žaleći se da se »jezični sustav poistovjećivao s jezičnim standardom, tj. uspostavljao se znak jednakosti između jezičnoga sustava i jezičnoga standarda. (I danas se tako vrlo često čini, ne samo u nas.)« (167–168). Razumljivo je da u svijetu ne postoji podjela kakvu Silić zamišlja jer ona je nemoguća.

Kaže da je za »jezik kao sustav« karakteristična implicitna norma, a za »jezik kao standard« eksplicitna norma (20) — međutim to razdvajanje u stvarnosti ne postoji jer standardni jezik ima i jednu i drugu normu, i implicitnu i eksplicitnu. Tvrdi da »jezik kao sustav ima svoje (ali unutarne) i jezik kao standard svoje (ali unutarne–vanjske) zakonitosti« (20) — no tu se i iz Silićeve zgrade vidi da se i unutarne i vanjske zakonitosti nalaze unutar istoga, tj. unutar standardnoga jezika. Silić nehotice i sam priznaje da navodni »jezik kao sustav« u stvari pripada standardnom jeziku kad kaže »jezik kao standard bira. Čineći to, ulazi u 'oštar sukob' sa (svojim) jezikom kao sustavom« [istakla S. K.] (21).

Izmišljenu teoriju o odvojenosti »jezika kao sustava« od »jezika kao standarda« Silić ponavlja petnaestak puta u knjizi (23, 24, 25, 27, 35, 97, 121, 124, 136, 156, 162, 178), kao da ponavljanjem može nadomjestiti ispravnost. Takvu strategiju preuzeo je od jednog svog doktoranta: sjetimo se samo kako je Mirko Peti svojim doktoratom dokazao da je komisiju u kojoj je bio Silić moguće uvjeriti da deset riba nije brojivo ako se to dovoljno puta u doktoratu ponovi (v. recenziju »Pomračenje uma«, *Književna republika* 1–2, 2005, 240–250).

Ali zašto Siliću treba iluzija o odvojenosti nečega što je neodvojivo, tj. o suprotstavljenosti standardnog jezika i »jezika kao sustava«? Zato da bi onda na osnovi toga izgradio iluziju o suprotstavljenosti lingvistike i sociolingvistike, i o tome da se lingvistika ne bavi standardnim jezikom nego »jezikom kao sustavom«. Te svoje tvrdnje ponavlja (23, 24, 34, 97, 121, 156, 167, 178), ali ponavljanjem ne može ukinuti njihovu netočnost. Naime, lingvistika i sociolingvistika nisu suprotstavljene, što se vidi već iz definicije sociolingvistike, o kojoj se Silić mogao obavijestiti i u *Književnoj republici* (11–12, 2003, 191–198). Netočna je i Silićeva tvrdnja da se lingvistika ne bavi standardnim jezikom. Naime, daleko najveći broj lingvističkih radova opisuje standardni jezik, dok radovi koji opisuju dijalekte ili sociolekte čine manjinu.

No, zašto je Siliću potrebna iluzija o suprotstavljenosti lingvistike i sociolingvistike i zašto mu je potrebno da lingvistici oduzme njen glavni predmet proučavanja — standardni jezik? Stvar je u tome da s jedne strane vladajuća nacionalistička ideologija u Hrvatskoj tvrdi da Hrvati, Srbi, Bošnjaci i Crnogorci govore različitim standardnim jezicima, a s druge strane je ta tvrdnja lingvistički neodrživa. Zato Silić izmišlja iracionalnu teoriju kako bi u ulozi sveučilišnog profesora podupro tvrdnju o različitim standardnim jezicima i na taj način zadovoljio vladajuću ideologiju. U svojim mislima razdvojio je ono što se raz-

dvojiti ne može — »jezik kao sustav« i »jezik kao standard« — da bi onda na osnovi toga ustvrdio sljedeće: »Znači li to da jedan jezični sustav može imati više standardnih jezika? — Da!« (33). Ali to nije točno jer ne može nešto istovremeno biti i jedan jezik i više jezika. Znanstveni uvid u našu situaciju pokazuje da se radi o jednom jeziku čije norme variraju, a to variranje je povezano s činjenicom da tim jezikom govori nekoliko nacija u nekoliko država. Varijacije su navedene i u kodificirajućim knjigama (rječnicima, gramatikama, pravopisima) pored mnoštva onoga što je zajedničko. Budući da su varijacije neznačajne naspram ogromne količine zajedničkih jezičnih jedinica, ne može se govoriti o nekoliko standardnih jezika nego o jednom. To potvrđuje i međusobna razumljivost. Isti slučaj je i s engleskim jezikom, njemačkim, francuskim, arapskim, nizozemskim i brojnim drugim jezicima. Svaki od njih se u sociolingvistici naziva *policentrični standardni jezik*. Tako da lingvistika i sociolingvistika nisu međusobno suprotstavljene nego složne oko toga da se kod Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca radi o jednom te istom standardnom jeziku, kao što se npr. kod Britanaca, Amerikanaca, Australijanaca radi o istom standardnom jeziku, ili kod Nijemaca i Austrijanaca.

Silić priznaje da je standardni jezik u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Crnoj Gori zasnovan na istom dijalektu, štokavskom (33). Ali, kaže, postoji razlika u tome što su navodno uzeta četiri različita seoska govora štokavskog dijalekta pa zato imamo četiri različita standardna jezika. Međutim, čak i kad bi se standardni jezik u današnje četiri države zaista zasnivao na četiri govorno različita štokavska sela, ne bi se moglo zbog toga tvrditi da imamo četiri različita standardna jezika. Naime, kako je već od osnutka teorije o policentričnosti poznato, radi se o jednom policentričnom standardnom jeziku već ako njegovi varijeteti »počivaju na istom dijalektu ili na dva

jako srodna dijalekta« (H. Kloss: »Abstandssprachen und Ausbausprachen«, J. Göschel i dr. (ur.), *Zur Theorie des Dialekts: Aufsätze aus 100 Jahren Forschung*, Wiesbaden 1976, 310).

Iluzija o odvojenosti »jezika kao sustava« od standardnog jezika služi Siliću za izgradnju još jedne neodržive teorije, koja je najavljena u predgovoru a dominira u trećem dijelu knjige. Silić tamo jezik književnih djela izbacuje iz standardnog jezika (12, 165): tvrdi da se radi o »jeziku koji nije vid standardnoga jezika« (165). Takva teza je neodrživa iz nekoliko razloga. Kao prvo, kad književna djela ne bi bila pisana standardnim jezikom, ljudi iz raznih regija Hrvatske ne bi ih mogli razumjeti. Jer jedino standardni jezik je nadregionalan, i stoga razumljiv u svim dijelovima Hrvatske. To znači da su sva književna djela koja se mogu bez problema (jezično) razumjeti u raznim regijama Hrvatske pisana standardnim jezikom. Kao drugo, u lingvistici je poznato da je književni stil zajedno sa znanstvenim, novinskim, administrativnim i razgovornim stilom jedan od funkcionalnih stilova standardnog jezika. Sve te stilove povezuje mnoštvo zajedničkih svojstava koja dokazuju da se radi o istom standardnom jeziku. Istovremeno svaki stil ima i svojih specifičnosti, koje ga čine zasebnim stilom. Pa tako i književni stil ima najvećim dijelom zajednička svojstva s drugim stilovima, ali ima i svojih posebnosti, kao što ih imaju i drugi stilovi. Stoga je netočna Silićeva tvrdnja da književni stil »nije odvojak standardnog jezika kao njegov funkcionalni stil« (184).

Usput rečeno, pokušajmo si samo predočiti kako bi prošao neki francuski student kad bi na ispitu izjavio da francuska književnost nije pisana standardnim jezikom, ili kako bi prošao njemački student kad bi izjavio da se književna djela njemačkih pisaca ne ubrajaju u standardni jezik.

Silić kaže da književni stil nije dio standardnog jezika zato što se u stand-

ardnom jeziku koriste riječi »u funkciji jezika kao sredstva 'podmirenja' komunikacijskih potreba«, a u književnosti se koriste »u funkciji jezika kao sredstva 'podmirenja' estetskih potreba« (136). Međutim, zadovoljavanje estetskih potreba ne isključuje da se istovremeno zadovoljavaju i komunikacijske potrebe jer kad one ne bi bile podmirene, onda takvo književno djelo ne bi nitko mogao čitati i razumjeti. Stoga je Silićeva tvrdnja da estetsko isključuje komunikacijsko ili da komunikacijsko isključuje estetsko netočna.

Jednako netočna je tvrdnja da književni stil i znanstveni stil »nemaju ništa zajedničko. Upravo tako: ništa zajedničko« (180). A zajedničko im je ni manje ni više nego mnoštvo riječi našeg jezika, zajednički su im svi fonemi (*a, b, c, č, ć, é* itd.), zajedničko im je mnoštvo morfema (*kuć-a, sv-i, naš-eg* itd.), zajednički su im svi veznici (*i, ako, jer, ali* i dr.) i daleko najveći dio svih drugih jezičnih jedinica. Uostalom, na osnovi toga se i vidi da i jedan i drugi stil pripada našem jeziku, a ne jedan našem a drugi npr. rumunjskom ili korejanskom.

Nije točna ni isključivo formulirana tvrdnja da »u jeziku 'filologa-gramatičara' nema individualnosti, a u jeziku 'književnika-umjetnika' kolektivnosti« (177). Naime, u jeziku književnika ima kolektivnosti, ona čak dominira, jer inače ga čitatelji ne bi mogli razumjeti. A u jeziku gramatičara ima određena nijansa individualnosti jer gramatičari se međusobno razlikuju po stilu pisanja.

No zašto uopće Silić želi izbaciti književni stil iz standardnog jezika? Stvar je u tome da Silić poistovjećuje standardni jezik s lektoriranjem tj. s jezičnom cenzurom. Zato izbacuje jezik književnih djela iz standardnog jezika da bi mogao izvesti zaključak kako književna djela ne treba jezično cenzurirati. Ali sve to skupa je naopako jer niti standardni jezik smije biti cenzura niti se književni stil može izbaciti iz standardnog jezika. Osim toga, zašto

Silić ide spašavati samo književnike od jezičnog nasilja? Zašto onih 99% stanovnika Hrvatske koji nisu književnici prepušta jezičnom nasilju prikazujući to nasilje kako nešto potpuno normalno i neizbježno?

Pita: »smijemo li s jezikom književnog djela činiti ono što činimo sa standardnim jezikom?« (136) — kao da standardni jezik smijemo cenzurirati. Pita: »Jesmo li bili u pravu kad smo neke književnike« uvjerali »u to da 'ne znaju' jezik?« (136) — kao da je u redu uvjeravati onih 99% Hrvata koji nisu književnici da ne znaju jezik.

Silić je, dakle, svoju neodrživu teoriju smislio kako bi zadovoljio i jezične cenzore i književnike koji se bune protiv tih cenzora. On nije protiv jezične cenzure, nego izmišlja pokriće za nju, a za to mu ponovo treba ono fiktivno odvajanje »jezika kao sustava« od standardnog jezika. Pa kaže, kao što sam već citirala, da standardni jezik »ulazi u 'oštar sukob' sa (svojim) jezikom kao sustavom« jer nastoji »'nametnuti' (svojem) jeziku kao sustavu« određene oblike riječi (21). Prikazuje to kao opće pravilo prešućujući da 'nametanje' postoji samo u Hrvatskoj, i to zato što u Hrvatskoj postoje jezični cenzori. Silić piše kao da standardni jezik vrši 'nametanje', što nije točno jer ne nameće jezik nego pojedinci poput Stjepana Babića koji silom hoće praviti razlike naspram jezika u Srbiji.

Koristeći uz standardni jezik pojam »nametnuo« (25), Silić sugerira da taj pojam nužno ide uz standardni jezik. Potpuno zaobilazi upotrebu kao kriterij zašto su dotične riječi dio standardnog jezika. Kaže da je za standardni jezik karakteristična »općeobvezatnost« (35). No, u lingvistici se kaže da je za standardni jezik karakteristična nadregionalnost. Zamjenjivanjem nadregionalnosti pomoću »općeobveznosti« Silić čitateljima sugerira da je za standardni jezik uobičajeno primoravanje, stega. U istom stilu piše da govorimo »pod kontrolom jezika kao standarda«, predstavljajući kao normalno da se tada govori

»prisilno«, »pod 'diktatom' jezika kao standardnoga jezika« i da to govorenje »podliježe društveno-jezičnim sankcijama« (101, 156). Time čitateljima sugerira da kontroli, prisili, diktat i sankcije prihvate kao najprirodniju stvar, kao nešto bez čega se ne može.

Kroz čitavu knjigu protežu se takve sugestije. Npr. kaže da novinar »mora voditi računa o tome da mu jezik odgovara zahtjevima strogih normi standardnoga jezika« (93) — ključne riječi su *mora*, *zahtjevima*, *strogih*. Još jedan primjer: pravila standardnoga jezika »zabranjuju. I tu zabranu moraju poštovati svi [...]« (102) — opet *zabrana*, *moraju*. Silić od građana Hrvatske traži slijepu pokornost jezičnim cenzorima, predstavljajući svoje zahtjeve kao da dolaze od jezika: »norme standardnoga jezika traže 'poslušnost'« (172). On ne razotkriva da npr. *autobusnu stanicu* izbacuju jezični cenzori, nego kaže da ju standard ne prihvaća (22) i da na takva neprihvaćanja ima pravo (122). Ljudi trebaju živjeti u uvjerenju da je cenzura svojstvo standardnog jezika i da je tako svuda u svijetu, što nije točno.

Kad u drugom dijelu knjige kaže ponešto o svakom funkcionalnom stilu, navodi da administrativni stil »nameće drugim funkcionalnim stilovima. U tome smislu znade ponekad biti vrlo agresivan« (65). Međutim, ne nameće stil i nije stil agresivan, nego jezični cenzori. Prešućujući njih, Silić nametanje i agresivnost predstavlja kao nešto što dolazi od samog jezika i što je zbog toga neizbježno.

Skicira svoje viđenje konkretnosti i apstraktnosti komunikacije da bi rekao kako iz toga slijedi zaključak da će tekstovi znanstvenoga stila »biti normativno rigorozniji [...] kontrolirani« (63). Time nekakvu rigoroznu kontrolu predstavlja kao normalnu, iako uopće nije normalno da netko kontrolira jezik znanstvenog teksta osim samog autora. Kaže da će kontrolu obavljati »onaj tko bdije nad jezikom teksta znanstvenog stila« (63), kao da mora netko

bdjeti nad jezikom znanstvenika jer čak ni znanstvenici iako su najškolovanija grupa ljudi navodno ne znaju svoj jezik. Sugerira da tog nekoga treba gledati pozitivno jer on »bdije«. Kad po drugi puta spominje onoga »tko bdije nad jezikom znanstvenoga stila«, navodi u zagradi da je riječ o lektoru (64). Nijednom u knjizi Silić ne koristi izraz *jezična cenzura* niti spominje da je ta cenzura nespojiva s demokratskim uređenjem društva i s pravima čovjeka na slobodno izražavanje na svom jeziku zapisanima u Deklaraciji UNESCO-a.

Naprotiv, odobrava cenzuru: »Najviše je dopušteno intervenirati u administrativno-poslovni i znanstveni« stil (154). Poput Stjepana Babića iskazuje svoju bojazan da neke riječi ne »onečiste' standardni jezik« (38). Također poput Babića iznosi vizije o propasti jezika, uvjeren da jezične konstrukcije koje mu se ne sviđaju »mogu biti vrlo opasne za opstojnost cjeline standardnoga jezika« (38). Na jednoj te istoj stranici četiri puta kaže da je administrativni stil bolestan (68). To je tipično svojstvo preskriptivista da umjesto opisivanja jezika proglašavaju po svom subjektivnom ukusu bolesnim ono što im se u jeziku ne sviđa. Za Silića je bolesno reći *Mnogo puta se pitamo*, a zdravo bi bilo jedino *Često se pitamo*, bolesno je reći da su se *vratili natrag*, zdravo je samo *vratiti se*, bolesni su *najoptimalniji uvjeti*, zdravi su samo *optimalni uvjeti* itd. (68–69).

Kao što preskriptivist Dalibor Brozović koristi izraze *snobizam* i *prenemaganje* kad govori o jezičnim pojavama koje se njemu subjektivno ne sviđaju, tako čini i Silić (72). Proglašava snobizmom kad netko kaže da su *prijedlozi konstruktivni* ili kad *stavi naglasak na nešto* (72). Proglašava parazitima riječi *pitanje*, *problem*, *mehanizam*, *režim*, *politika* (72). Kaže da je prenemaganje, razmetljivost misli i neukus ako se nešto označi kao *nesvakidašnje*, *zadivljujuće*, *očaravajuće*, *fantastično*, *veličanstveno*, *fenomenalno*, *neviđeno*, *neusporredivo* ili *jedinstveno* (72).

Podržava preskriptivne savjete, pogotovo ako su porijeklom iz fašističke NDH. Pa o preskriptivnom savjetu iz NDH ističe da se potpuno slaže s njim: »I mi mislimo tako« (76). Navodi i poduži citat NDH-ovskog Državnog ureda za jezik koji se rukovodi purizmom i preskriptivizmom, da bi poslije citata otvoreno izrazio svoje odobravanje: »Niti tomu imamo što dodati niti što oduzeti« (76).

O novinskom stilu navodno mora govoriti »s 'prijekorom'«, pa prekora sport-ske novinare što kažu *Promašio je praznu mrežu, Iznenada je uputio oštar udarac prema vratima* (88), iako se radi o sasvim uobičajenim rečenicama. Proglašava prenemaganjem rečenicu *Sudac je takve prekršaje sankcionirao žutim kartonima* i kaže da bi želio »da bude što manje ovakvih prenemaganja« (88). Grdi novinare i što kažu *Gosti su propustili nekoliko zrelih mogućnosti* (88) — Silić bi *mogućnosti* zamijenio *prigodama*. Pritom zna da je njegovo progiranje citiranih rečenica nasilje nad praksom jer i sam priznaje da su te rečenice već standard u sportskom novinarstvu (88).

Pred znanstveni stil, kojemu je posvetio četvrti dio knjige, postavlja niz preskriptivnih zahtjeva: zabranjuje riječi *netko, nešto, na njega, njegovog, takvog* (194–196). Poput Stjepana Babića nesklon je engleskom jeziku, ali ne želi priznati da se radi o njihovim osobnim averzijama nego ih pripisuje normi. Nisu dakle Babić i Silić osjetljivi na riječi iz engleskog jezika, nego »je norma posebno osjetljiva« na te riječi (196). Nije dakle Silić taj koji protestira protiv *klima-uređaja* i traži *klimatski* ili *klimatizacijski uređaj*, nego to norma progovara kroz njegova usta. Ne traži Silić u svoje ime da se *doping-kontrola* zamijeni *dopinškom kontrolom*, nego on samo prenosi svijetu poruke norme (196).

Riječima iz engleskog jezika pripisuje dva puta ideologiju, a spominjanje ideologije smatra iznimnom hrabrošću: »usuđujemo se reći — 'potkrijepljene' ideologi-

jom« (196). Ali kad govori o domaćim lektorskim intervencijama, tamo mu nedostaje hrabrosti pa uz njih ne spominje nikakvu ideologiju. Ne bi bilo podobno spomenuti je, a autor vodi računa o podobnosti: nedvosmisleno pokazuje da *podobnjaštvo* smatra pozitivnim kada *podobnjačko prenemaganje* definira kao »prenemaganje pravih, ispravnih, poslušnih ljudi« (86).

Bez dokaza tvrdi da u znanstvenom stilu prilog *tu* označava »'mjesto u kojem je ti'«, i da se koristi »uz ti« »sa značenjem 'kod tebe'« (199). U znanstvenom tekstu se autor po pravilu nikome ne obraća pomoću *ti*, što bi uostalom Silić morao znati, pa već i zbog toga *tu* ne može označavati 'mjesto u kojem je ti' i imati značenje 'kod tebe'. Da je istraživao znanstvene tekstove, vidio bi da se prilog *tu* u njima koristi anaforički i da ima značenje 'kod toga', 'kod nje' ili sl. a ne 'kod tebe', npr. *Njihova kongruencija varira od jezika do jezika, ali i tu postoje određene tendencije, Morfološka podjela prema kojoj oni predstavljaju tri ravnopravna oblika ne treba da nam zakloni činjenicu da se tu srednji rod razlikuje od [...]*. Neosnovano tvrdi i da se u znanstvenim tekstovima ne susreće *tamo gdje* nego jedino *ondje gdje* (199). Uvid u znanstvene tekstove pokazuje da se u njima susreće i *tamo gdje*, npr. *Tamo gdje izostavljanje zamjenice ne bi imalo takve posljedice, [...] koristi se i tamo gdje se u njemačkom jeziku mora upotrijebiti [...]*. Umjesto da opisuje znanstvene tekstove, Silić preskriptivno zabranjuje *tamo gdje* svuda gdje je »stroža kontrola komunikacije, a to je, u prvome redu, u znanstvenoj komunikaciji« (199). Drugim riječima, podržava sprovođenje jezične cenzure nad znanstvenim tekstovima. I to u tolikoj mjeri da cenzuru predstavlja kao neophodnu za opstanak jezika: »Time se ujedno osigurava kontinuitet hrvatskoga standardnog jezika, a on je, kontinuitet, nešto bez čega hrvatski standardni jezik (kao ni bilo koji drugi standardni jezik) ne može opstati« (199). Međutim, kontinuitet ne počiva na

cenzuri. Također, kontinuitet nije ono što Silić zamišlja kao kontinuitet, nego ono što je u jezičnoj upotrebi kontinuitet. Jezik ima svoje samoregulativne mehanizme koji istovremeno osiguravaju i kontinuitet i diskontinuitet. To se odvija neovisno o lingvistima. Ne samo kontinuitet nego i diskontinuitet je neophodan u jeziku, i ne postoji neko zlatno doba jezika iz prošlosti koje treba ponovo uspostaviti ili nekakvo idealno stanje jezika koje treba zamrznuti.

Silić zabranjuje da se u znanstvenom stilu primjeri najave pomoću *sljedeći primjeri*: »ne bi bilo u redu kad bi se tako reklo, a često se kaže, i u znanstvenome stilu« (199). To je tipičan preskriptivistički postupak: želi se ukloniti nešto što je prošireno u upotrebi; preskriptivist je pritom svjestan da je konstrukcija proširena jer i sam priznaje »često se kaže«; ne smatra potrebnim čak ni da navede nekakav razlog za uklanjanje nego izriče subjektivnu ocjenu »ne bi bilo u redu«.

Jednako subjektivno hoće da se koristi *preda nj, na nj* umjesto *pred njega i na njega*: »predlažemo da se u stilovima s većom 'autocenzurom' (u znanstvenome, novinarsko-publicističkome i beletrističkome) daje prednost prvima. Takvi 'kontrolirani' oblici (tipa *preda nj*) stilu daju poseban 'šarm'« (224). Silić se dakle zalaže za autocenzuru, a ona bi se trebala rukovoditi prema njegovom subjektivnom ukusu. Podrazumijeva da ono što je njemu posebno 'šarmantno' sigurno je posebno 'šarmantno' i svima drugima.

Preskriptivno zapovijeda da bi redosljed riječi u pisanom jeziku »morao biti« onakav kakvim ga zamišlja (225). Zahtijeva i da se ne stavlja zarez nakon *međutim, no, naime* iako je svjestan da »gotovo se po pravilu takvi konektori u dnevnim i tjednim novinama odvajaju zarezom. (Taj je virus, nažalost, zahvatio i sve ostale funkcije hrvatskoga standardnog jezika.)« (247). Kako se iz citata vidi, ono što je u praksi prošireno u svim funkcionalnim stilovima Silić proglašava »virusom« jer ne

odgovara njegovom subjektivnom ukusu odnosno njegovom shvaćanju logičnosti. Da bi čitatelje pridobio za svoj pristup zarezu, primamljivo obećaje: »Tek ćemo tada biti prirodni u svome govoru« (252). No, kako vjerovati Siliću da mu je stalo do prirodnosti u govoru kad on istovremeno zahtijeva jezičnu autocenzuru i podržava cenzuru.

Proizvoljno tvrdi da je standardno *iskorišćivati* (28), iako se radi o obliku koji sasvim sigurno nije proširen u praksi. Usto govoreći o znanstvenim tekstovima uvodi izraz *pripovijed* (194), riječ *kontekst* prevodi u *suštivo* (189), u prvi plan stavlja *kakvoću* dok *kvalitetu* stavlja u zagradu (59). S druge strane kaže da znanstveni stil »ne trpi sinonime (suznačnice) ni kao istoznačnice ni kao sličnoznačnice« (198). Zašto onda Silić povećava broj sinonima uvodeći kojekakve kakvoće, značnice i slično iako već postoje ustaljeni izrazi?

Budući da je znanstvenome stilu posvetio četiri puta više stranica nego administrativnome ili razgovornome, razumljivo je da Silićeva osebujna logika posebno dolazi do izražaja kod tog stila. Tako Silić tvrdi da u znanstvenom stilu riječ ima važnu ulogu (59) — kao da u drugim stilovima riječ nema važnu ulogu. Pa riječi su važne u svim stilovima: kako bi izgledao administrativni stil kad riječi ne bi bile važne pri sastavljanju zakona; što bi bilo s novinskim stilom kad riječi ne bi bile važne pri pisanju vijesti; zar riječi nisu važne u književnom stilu kad se piše roman, ili u razgovornom stilu kad pričamo s prijateljima itd.

Nadalje, tvrdi kako za svaku riječ u znanstvenom stilu vrijedi da »Njezino je značenje apstraktno. Ono ne ovisi o kontekstu« (59) — a već i riječi u tim dvjema njegovim rečenicama ga pobijaju. Naime, značenje riječi »njezino« u prvoj rečenici ovisno je o kontekstu: što ta riječ znači možemo utvrditi samo ako smo pročitali i prethodnu rečenicu teksta. Jednako je i s riječju »ono« u drugoj rečenici: i njeno

značenje je ovisno o kontekstu jer ga možemo utvrditi samo ako smo pročitali rečenicu koja joj prethodi.

Također tvrdi da »u znanstvenome tekstu struktura rečenice mora biti načelno neovisna o strukturi rečenica s kojima čini kontekst« (192). Ali ni to nije točno: i sam kaže da govori o znanstvenome *tekstu*, a kad je nešto tekst onda rečenice koje ga čine nisu međusobno neovisne niti strukturom niti značenjem. Tako je i struktura Silićevih rečenica u istom odlomku njegovog znanstvenog teksta uvjetovana kontekstom, npr. »U njoj *kuhati* znači samo 'pripremati jelo'«, »Zato u njoj nema prenosenosti značenja« (192) — u prvoj rečenici je »u njoj« uvjetovano kontekstom, a u drugoj »zato u njoj«. Desetak stranica kasnije autor očito zaboravlja svoju tvrdnju o neovisnosti strukture pa o znanstvenome tekstu sada kaže »Logično je naime očekivati da između rečenice i teksta u kojemu će se rečenica naći dođe do odgovarajuće semantičko-strukturne veze« (200).

Navodi da se znanstveni i administrativni stil »služe riječima i rečenicama s gotovim značenjem« (102). Međutim, i u drugim stilovima riječi imaju »gotova značenja«. Ta značenja popisana su u rječnicima. Kad riječi ne bi imale gotova značenja, ne bismo se mogli sporazumijevati: kako bi izgledalo sporazumijevanje kad npr. riječ *stol* ne bi imala svoje gotovo značenje, nego bi za nekoga značila *kuća*, za drugoga *pivo*, za trećega *vrabac* itd.

Želi dokazati »logičnost i preciznost znanstvenoga stila« tako što tvrdi da u znanstvenim tekstovima »će se uz *ja* vezivati *ovaj* [...], uz *ti* — *taj*«, i da »ono što se nalazi s lijeve strane pisca pripada članu *ja*, a ono što se nalazi s desne strane pisca — članu *ti*« (198–199). Ovdje uopće nećemo ulaziti u to da se ne zna što je lijeva a što desna strana pisca, i zašto bi baš lijeva pripadala »članu *ja*« a desna »članu *ti*«, i da uostalom u znanstvenom tekstu po pravilu nema člana *ti* jer nema dijaloga a i član *ja* se stavlja u pozadinu.

Nego kako da Silić tom svojom teorijom ilustrira »logičnost i preciznost znanstvenoga stila« kad iz onih svojih postavki izvodi zaključak koji je suprotan od tih postavki: kaže da se za lijevu stranu koristi zamjenica *taj* a za desnu zamjenica *ovaj* (199). Po njegovim postavkama bi trebalo da *ovaj* stoji lijevo jer lijeva strana navodno pripada članu *ja* a uz *ja* je najavio da ide *ovaj*. A desno bi trebalo da stoji *taj* jer desna strana navodno pripada članu *ti* a uz *ti* se vezuje *taj*. Ili se Siliću pomiješalo što je desno a što lijevo ili je zaboravio svoje postavke iz prethodne rečenice ili je posrijedi nešto još gore.

Tvrdi da »u znanstvenome stilu prevagu (nad fonologijom [...] i morfologijom) imaju leksik (riječi) i sintaksa« (45). Da bi bilo jasno što je time rečeno, moramo podsjetiti da su npr. u riječi *fonologija* fonološke jedinice *f, o, n, o, l, o, g, i, j, a*, morfološke jedinice su *fon, o, logij, a*, u riječi *imaju* fonološke jedinice su *i, m, a, j, u*, morfološke jedinice su *ima, ju*, što znači da se te riječi i sve druge riječi sastoje od fonoloških i morfoloških jedinica. Stoga je nerazumljivo kako netko može ozbiljno izjaviti da u znanstvenom stilu riječi i sintaksa imaju prevagu nad fonologijom i morfologijom.

Autor nekoliko puta ponavlja »Tipovi su znanstvenoga teksta, rekli smo, **rasprava, opis, pripovijed i razgovor**« (199). Međutim, nekakvu *pripovijed* ne sadrži nijedna klasifikacija znanstvenih tekstova, a upitno je i da li se *razgovor* ubraja u tip znanstvenog teksta. S druge strane, ono što se sasvim sigurno ubraja u tipove znanstvenog teksta i što svaka njihova klasifikacija u svijetu sadrži Silić ni ne spominje: *članak, recenzija, disertacija, monografija*.

Na osnovi tvrdnje da u znanstvenome stilu ima ekspresivnosti izvlači zaključak »Dakle i znanstvenik mora u svoj tekst unijeti određenu dozu strasti« (192–193). No, strast nije ekspresivnost nego emocionalnost, a Silić je i sam u istom odlomku

prethodno napisao da »moramo razlikovati ekspresivnost od emocionalnosti«.

Kaže da je pasivnost razlog zašto u znanstvenom stilu glagol najčešće pokazuje treće lice (47), ali pasivnost ne zvuči kao uvjerljiv razlog kad oblik glagola koji koristi za ilustraciju svoje tvrdnje nije pasivan nego aktivan: *pokazuje* — pasivni oblik glasio bi *pokazana je*. Pa i čitava rečenica koju koristi kao primjer pasivnosti napisana je u aktivu, a ne u pasivu. Uostalom, paušalna tvrdnja da je treće lice pasivno (47) neodrživa je jer dovoljno je pogledati rečenice poput *On skače po krevetu*, *Ona pleše po kući*, da bi se vidjelo kako treće lice može biti itekako aktivno.

Autor tvrdi da su aorist i imperfekt »izrazito glagolna vremena« (71), što je tvrdnja bez nekog smisla jer i druga vremena su jednako »glagolna«, naime sva vremena se uvijek tvore od nekog glagola. U opis glagola uvodi novu tehniku: čaroliju. Njenom primjenom »procesualni se glagoli u deskriptivnoj tekstnoj sekvenciji egzistencijaliziraju, a egzistencijalni u narativnoj tekstnoj sekvenciji procesualiziraju« (151). Nažalost, stvarnost se pokazuje rezistentnom na čarolije: procesualni glagol npr. *Ruža sporo raste* ostaje procesualan bez obzira da li mi »u deskriptivnoj tekstnoj sekvenciji« opisujemo ružu ili »u narativnoj tekstnoj sekvenciji« pripovijedamo kako smo se na nju uboli. A egzistencijalni glagol npr. *Postoje razni tipovi kukaca* ostaje egzistencijalan bez obzira da li opisujemo te kukce ili pripovijedamo kako smo ih lovili. To znači da Silićev čarobni štapić u stvarnosti ne funkcionira.

Zato se Silić rado odvaja od stvarnosti i kreće u svjetovima u kojima se ne mora obzirati na stvarnost nego o njoj može tvrditi što god poželi. Pa ne opisuje stvarni jezik nego onakav kakvim ga zamišlja. Upravo to i kaže: gramatika »je opis jezika kakav bi on trebao biti, a ne opis jezika kakav on jest. U tome bi se smislu trebalo osloboditi pretpostavke da je gramatično ono što je potvrđeno. [...] Gramatika je i

ono što još nije potvrđeno. [...] Tako gledamo i na jezik kao cjelinu — ne samo kao gramatiku« (173–174). To je vrlo privlačna pozicija jer čovjek tada ima ulogu Stvoritelja: ne mora se držati jezične stvarnosti nego si sam zamišlja svoju stvarnost. Problem je samo ako ga netko povuče za rukav i pokaže uolikoj mjeri se odvojio od zemlje. Jer jezik nije ono što pojedinac ide zamišljati u svojoj glavi, nego ono što je vidljivo u upotrebi. Pogrešno je i nerealistično ako pojedinac umišlja da je potrebno popravljati upotrebu i da će on to učiniti. Naime, sve što postoji u upotrebi ima svoju funkciju jer inače ne bi postojalo. Lingvist opisuje upotrebu, osvještava kakvu funkciju ima korištenje pojedinih jezičnih sredstava, npr. pokazuje da ta i ta jezična sredstva u medijima služe za manipulaciju masama i sl. Takva djelatnost lingvista je vrlo zanimljiva, i jezikoslovci u Hrvatskoj bi imali pune ruke posla kad bi se počeli baviti svojom profesijom.

Ovako se gube u iracionalnim svjetovima i kontradiktornim tvrdnjama, što pokazuje Silićev primjer. Silić piše tako da je pun kontradikcija: prvo apolutistički nešto tvrdi, a već u narednim odlomcima vidi se da takva isključiva tvrdnja nije točna. Npr. tvrdi »Racionalnost, ekonomičnost i objektivnost znanstvenoga sadržaja iz znanstvenoga stila isključuju svako ponavljanje«, da bi zatim na istoj stranici konstatirao da se u znanstvenom tekstu ponavljanju određene konstrukcije (54). Osim toga, i sam Silić se ponavlja na brojnim mjestima u knjizi, što u predgovoru priznaje: »u napisima smo se, kad je to (iz metodoloških razloga) bilo potrebno, ponavljali. U vezi smo se s tim ponavljali i kad je bilo potrebno uspostaviti razliku između jezika kao sustava i jezika kao standarda« (14). Ali kaže, nije on kriv za ponavljanja, nego tekst jer tekst »je to od nas, kao sinteza, zahtijevao« (14). Pa dakle, kome ponavljanja smetaju, neka se izvoli potužiti kod teksta.

Apsolutistički tvrdi »Razvoj znanstvenoga sadržaja po načelima logičkoga mišljenja [...] onemogućava pojavu obrnutoga redosljed«, a već sljedeći odlomak to pobija jer u njemu Silić piše »Ako se u znanstvenome stilu pojave konstrukcije s obrnutim redosljedom« i nakon toga citira primjere s obrnutim redosljedom (54). Tvrdi da kad se u znanstvenom stilu pojavi kondicional, onda on ne znači mogućnost (48). A u primjeru koji bi trebao ilustrirati tu njegovu tvrdnju kondicional znači mogućnost: »*Pojedine pasaže eseja* [...] **mogle bi se** [...] interpolirati u pripovjedni tekst« (49). Piše »ima i nečlanjivih rečenica, tj. rečenica koje se ne mogu članiti na obavijesni subjekt (temu) i obavijesni predikat (remu)« da bi već par redova kasnije upao u kontradikciju jer kaže »Ovdje treba reći da i takve rečenice mogu biti članjive« (222). Tvrdi da se na pitanja postavljena pomoću *zašto* ili *kada* »odgovara složenom rečenicom« (232), a u primjeru kojim to želi ilustrirati rečenica nije složena, nego je obična jednostavna rečenica: »U njoj se osjeća najbolje«. Piše da se složena rečenica uvijek sastoji od glavne i zavisne rečenice (236), što nije točno jer postoje nezavisnosložene rečenice, a u okviru njih nijedna rečenica nije ni glavna ni zavisna.

U novinskom stilu naslove dijeli na nominativne, informativne i reklamne (89). No takva podjela je s jedne strane nedosljedna jer miješa različite razine, a s druge strane iz nje proizlazi da nominativni naslovi nisu informativni, što je netočno. Naime, i nominativni naslovi su informativni, kako se vidi i iz Silićevih primjera poput *Prva sjednica Odbora za uspostavu povjerenja, Preživio ubod u srce*. Ističe kao razliku da se pomoću nominativnih naslova »imenuje sadržaj«, dok se pomoću informativnih »prenosi sadržaj« (89). No, te definicije su neupotrebljive jer i imenovanjem sadržaja se prenosi sadržaj. Kaže da su nominativni naslovi »'obezglavljeni', tj. lišeni [...] i radnje i vremena«,

a primjeri koje navodi kako bi to ilustrirao opovrgavaju ga jer u njima glagoli izražavaju i radnju i vrijeme: *Hrvatska odbacila američki nacrt o luci Ploče, Nadbiskup koji se neće dati 'mijesiti'* (89).

Uvjerava čitatelje da ako kažu poznato pravilo da prvo lice jednine prezenta završava na *m* osim kod *mogu* i *hoću*, »onda se to ne kaže onako kako to jezik kao sustav hoće« (23). Silić dakle zna kako to »jezik kao sustav hoće«. U Hrvatskoj su se dosad Babić i sljedbenici razlikovali od običnih smrtnika jer su imali spoj sa standardnim jezikom i znali kako »jezik kao standard« nešto hoće, a sada je tu i Silić, koji se od običnih smrtnika također razlikuje po svojoj spojenosti s duhom jezika i zna kako »jezik kao sustav« nešto hoće. Pa gore navedeno pravilo »popravlja«, a kao rezultat tog popravka nastaju dva pravila, koja su u stvari kontradiktorna jer glase: »Prvo lice jednine prezenta završava na *m*« i »Prvo lice jednine prezenta završava na *u*« (23). Možda Silić takva pravila smatra ljepšima, ali ne bi ih smio prikazivati kao želju jezika i na taj način prikrivati svoje autorstvo.

Ne bi smio pisati kao da postoji nekakvo božansko biće pod imenom »jezik kao sustav«, koje svojim podanicima poruke upućuje preko Silića, a Silić onda prenosi do čega je tome biću stalo: kaže »da je jeziku kao sustavu samo do modela«, »Njemu je, rečeno riječima koje će se razumjeti, samo do jednoga oblika« (26). I o funkcionalnim stilovima Silić piše kao da su živa bića pa »novinarski stil voli« neke riječi (92), a »znanstveni stil ne voli« (198). Kao da stil može nešto željeti pa »u želji da bude što jednostavniji, dokida i ujednačuje svaku [...] raznolikost« (69). Zašto Silić tako piše, razotkriva kad kaže »Personifikacija predmeta istraživanja jest davanje 'osobnosti' tomu predmetu. Kad predmet tu 'osobnost' dobije, ponaša se kao da on sam sebe istražuje« (193). Znači, Silić čitateljima želi sugerirati da su predmeti sami sebe istražili i napisali sve one

tvrdnje u njegovoj knjizi. Pretpostavljamo da se onda ni kritika tih tvrdnji ne smije uputiti Siliću, nego dotičnim predmetima.

S obzirom da se Silić u knjizi najviše bavi znanstvenim stilom, očekivalo bi se da je vodio računa o svom vlastitom stilu pisanja. Ali to nije slučaj: Silić je neeksplicitan, nedorečen, podrazumijeva, implicira. Npr. kaže da »može biti poučna zamjena riječi *tok* riječju *tijek* i onda kad za to nema opravdanja« (71) — može ga se shvatiti i kao da podržava takvu zamjenu i kao da je ne podržava. Isto tako je »poučan prijedlog *glede*« (71) — opet Silića svatko može tumačiti kako hoće. A kad još dodaje da su takve pojave »nešto posve normalno« (71), onda time očito opravdava zamjenu *toka* pomoću *tijek* i zamjenjivanja pomoću *glede* i »onda kad za to nema opravdanja«. Citira s odobravanjem savjete »članova Hrvatskoga državnog ureda za jezik« (76), a čitatelj se sam treba dosjetiti da je riječ o Hrvatskom državnom uredu iz doba NDH — Silić to nigdje ne navodi.

Pojedine Silićeve rečenice nemaju nikakav smisao, npr. »Uspostavljamo veze surečenica u složenim rečenicama s vezama rečenica u tekstu te veze veznih sredstava kojima se povezuje surečenica sa surečenicom u složenu rečenicu s veznim sredstvima kojima se povezuje rečenica s rečenicom u tekst« (12). Neke rečenice pokazuju da se autor ne zna adekvatno izraziti: npr. kaže »Zato se, primjerice, enklitike smještaju između subjekta i objekta bez obzira na svoju višečlanost« (73). Kako je Silić ovo napisao, ispada da enklitika može biti višečlana, što nije točno, nego subjekt može biti višečlan. Iz primjera koji Silić navodi u nastavku *Hrvatski sabor će o tome raspravljati*, vidi se da je i sam htio reći da je subjekt višečlan a ne enklitika, ali to nije znao napisati. Za Silićev stil tipična je njegova tvrdnja o zamjenicama: »One se mogu pojaviti i kao supstituirane nulom« (204). No ako su »supstituirane nulom«, ako ih dakle nema, to znači da se nisu pojavile. Silićeva rečenica navješćuje

čuda: mogu se pojaviti tako da se ne pojave.

Ima li u Silićevoj knjizi konstatacija vrijednih pohvale? Ima, premda je riječ o konstatacijama toliko očitih stvari da njihovo navođenje u nekoj drugoj sredini uopće ne bi upalo u oči jer se podrazumijevaju same po sebi. Ali u Hrvatskoj je lingvistika toliko zastranila bježeći od neospornih činjenica da stoga njihovo navođenje zaslužuje pohvalu. Prva takva činjenica je da je standardni jezik u Hrvatskoj štokavski (10), što je suprotno od netočne tvrdnje Radoslava Katičića da standardni jezik u Hrvatskoj nema dijalektalnu osnovicu. Naredna ispravno uočena činjenica kod Silića je da je standardni jezik polifunkcionalan i sastoji se od razgovornog stila, novinskog, administrativnog, znanstvenog i književnog (10, 36, 154; doduše kasnije u knjizi Silić neosnovano izbacuje književni stil iz standardnog jezika, v. str. 165, 184). Točno je zapažanje da »standardnoga jezika nema bez njegove polifunkcionalnosti«, tj. bez funkcionalnih stilova (36). Svi funkcionalni stilovi imaju najvećim dijelom zajednička svojstva, uslijed kojih i jesu stilovi istog jezika (11). Istovremeno svaki funkcionalni stil ima svojih specifičnosti, zbog kojih se i prepoznaje kao baš taj stil a ne neki drugi (11, 36, 37, 91, 154, 179). Dodatno je potrebno istaknuti ispravnost konstatacije u Silićevoj knjizi da je razgovorni stil jedan od stilova standardnog jezika te da je pogrešno kad Stjepan Babić i sljedbenici o njemu tvrde da nije dio standardnog jezika (108–110).

Još jedna točna konstatacija je da su kajkavski i čakavski potpuno različiti sistemi od štokavskog (30), »oni su dakle zasebna hrvatska narječja, a ne narječja hrvatskoga jezika« (34). »Čakavizmi i kajkavizmi u hrvatskome standardnom jeziku imaju načelno isti sociolingvistički status kao npr. slovenizmi, bohemizmi, polonizmi, rusizmi, germanizmi i sl.« (34). Ali Silić nije dosljedan jer na drugom mjestu u knjizi kaže »da će hrvatski standardni

jezik biti hendikepiran ako se u nj ne uključi [...] i ono što pripada svima hrvatskim govorima — i štokavskima i kajkavskima i čakavskima« (146).

Nedosljedan je i u pristupu internacionalnim riječima. On doduše navodi pozitivne strane upotrebe internacionalnih riječi u znanstvenom stilu, npr. »internacionalizacija jezika znanosti omogućava uspješniju komunikaciju među znanstvenicima« (61), ali želi zadovoljiti i domaću nacionalističku ideologiju pa zapada u kontradikcije. Kaže »Jedna je od posljedica unošenja internacionalnih riječi u nacionalnu terminologiju bujanje sinonimije [...] što otežava (znanstvenu) komunikaciju« (61). No zar bujanje sinonimije nije posljedica današnjeg purističkog izmišljanja novih riječi kako bi se zamijenili internacionalizmi? A Silić to izmišljanje novih riječi ne spominje. Umjesto toga, čak i sam izmišlja nove riječi, i to ne jedino za zamjenjivanje ustaljenih internacionalnih izraza nego i za zamjenjivanje ustaljenih domaćih izraza.

U skladu s vladajućom ideologijom nudi neispravan pristup prošlosti. Kaže da u 19. st. u pjesmama Ivana Despota nalazimo i *hiljadu* i *ostrvo* i *manastir* i *samo-stan* i dr. zato što je Despot »jezik Hrvata i Srba smatrao zajedničkim« (143). Silić time sugerira da su one riječi koje se danas gledaju kao isključivo hrvatske ili isključivo srpske već u 19. st. bile tako raspodijeljene. To, međutim, nije točno: čak i S. Babić priznaje da u 19. st. nije bilo tako, i da se u ono vrijeme ne može govoriti o srbizmima (opširnije o tome v. *Književna republika* 9–10, 2006, 160). Silić pogrešno prenosi današnje stanje u prošlost.

Uslijed neobaziranja na činjenice, u Silićevoj knjizi nastaju teorije toliko udaljene od stvarnosti da se čitatelj pita kako je moguće da autor nije uočio njihovu neodrživost. Na primjer, Silić tvrdi da u našem jeziku gramatički subjekt stoji uvijek na početku rečenice, da iza njega uvijek slijedi predikat, iza predikata uvijek objekt, a na kraju priložna oznaka (13). Ta

tvrdnja, naravno, nije točna, što se vidi čak i iz Silićeve vlastite rečenice koja započinje priložnom oznakom: *U njoj i gramatički subjekt može biti obavijesni predikat* (13). Ali Silić svoju tvrdnju ponavlja od predgovora do kraja knjiga (13, 190, 219, 238–239). Očito je zamislio nekakav svoj jezik, i njega opisuje, a ne jezik kakav je u stvarnosti tj. u upotrebi. Pritom ne vidi da upada u kontradikcije i sam sa sobom. Npr. kaže »Redoslijed je riječi u razgovornome stilu slobodniji od redoslijeda riječi u drugim funkcionalnim stilovima« (117), ne uočavajući da time i sam pobija svoju tvrdnju »Nema dakle govora o 'slobodi reda riječi' ni u hrvatskome jeziku« (188).

Inzistira na tome da je redoslijed riječi u našem jeziku jednako »fiksiran« kao i u engleskom (220), a njegovi primjeri na toj stranici osporavaju ga jer glase *Pred svojom kućom sreo sam svoga prijatelja Stjepana, Svoga prijatelja Stjepana sreo sam pred svojom kućom*. Naime, kad bi Silićevo pravilo o fiksanom redoslijedu »gramatički subjekt, predikat, objekt« bilo ispravno, navedene rečenice ne bi bile moguće jer u prvoj je redoslijed priložna oznaka, predikat, objekt, a u drugoj objekt, predikat, priložna oznaka. Uostalom, ne bi uopće mogle postojati dvije rečenice koje se međusobno razlikuju jedino po varijaciji redoslijeda riječi, a citirana dva primjera dokazuju da postoje.

Tvrdi i da za sve jezike vrijedi kao »jedna od jezičnih univerzalija« da se subjekt nalazi ispred predikata a predikat ispred objekta (188). Time pokazuje svoju nedovoljnu lingvističku obrazovanost jer u lingvistici se jezici klasificiraju baš prema različitom redoslijedu subjekta (S), predikata (V) i objekta (O) u SVO, SOV i VSO jezike. Zanimljivo je da Silić u narednom odlomku citirajući R. Matasovića spominje SVO, SOV i VSO jezike. Ali to ne povezuje sa svojim tvrdnjama niti ih zbog toga korigira.

Na drugom mjestu u knjizi čak tvrdi da kad neku rečenicu kažemo u komuni-

kaciji, »u njoj više nema ni subjekta, ni predikata, ni objekta, ni priložne oznake« (13). To, naravno, nije točno jer naše rečenice u komunikaciji sadrže ili jedan ili nekoliko ili sve nabrojane dijelove, osim kada glase *Da.*, *Ne.* i slično. Npr. sasvim banalna rečenica u komunikaciji *Ajde ti danas vozi auto* sadrži sve nabrojane dijelove.

Naredna Silićeva teorija također svjedoči o poremećajima u percipiranju stvarnosti jer reducira stvarnost jedino na razlike. Fiksiranost na razlike pokazuje se već kad se u knjizi kategorije definiraju na sljedeći način: »Kategorija znači opća obilježja po kojima se jedan predmet, jedno biće ili jedna pojava razlikuje od drugoga predmeta, drugoga bića ili druge pojave« (45). Ta definicija nije ispravna jer da bi bila ispravna potrebno je uz »razlikuje« napisati »ili je isti kao«. Silićevo potpuno zanemarivanje istosti doseže vrhunac kad nekoliko puta ističe da bez razlike »nema komunikacije« (13, 14, 22, 190, 191). Nije u stanju vidjeti da ni bez istosti nema komunikacije: ako nam svima riječi ne znače isto, ne možemo komunicirati; ako nam svima gramatički nastavci ne znače isto, ne možemo komunicirati; ako svi ne tvorimo prezent na isti način, ne možemo komunicirati; ako svi ne tvorimo zavisne rečenice na isti način, ne možemo komunicirati itd. Čovjek zaista mora biti slijep kraj zdravih očiju da bi isticao ulogu razlike a istost ni ne spomenuo. Jer istost je jednako važna kao i razlika.

U više navrata Silić uvodi neke definicije lingvističkih pojmova koje nažalost svjedoče o nedovoljnoj lingvističkoj obrazovanosti. Na primjer, definira *predikative* kao »pojačivači predikatnog dijela rečenice« (114), iako se u lingvističkim leksikonima mogao obavijestiti da su predikativi nešto drugo: dio imenskog predikata koji dolazi zajedno s kopulom (v. *Metzler Lexikon Sprache*, H. Glück (ur.), Stuttgart 2000, str. 541). Zato su i primjeri koje Silić proglašava predikativima pogrešni: niti je

gle predikativ u *Gle, past će!* niti je *eto* predikativ u *Eto, tako je to!*, kako Silić tvrdi (114), nego je predikativ npr. riječ *dobra* u rečenici *Jučer si bila dobra*, ili riječ *student* u rečenici *Marko je student*.

U lingvističkim leksikonima može se pročitati i da se *sinonimi* definiraju kao riječi istog značenja a različitog izraza (nav. dj. str. 715), pa je stoga znak odsječenosti od svjetske lingvistike kad Silić proizvoljno tu definiciju primjenjuje na nešto drugo a sinonime definira na različit način (127–128). Nije u skladu sa svjetskom lingvistikom ni izraz »**organski** govori« (10) — tako nešto ne postoji ni u jednom internacionalnom lingvističkom priručniku jer lingvistika nije ni kemija ni medicina, i u njoj se seoski govori ne dijele na organske i anorganske ili na seoske govore s organima i seoske govore bez organa. Od svjetske lingvistike odstupa i tvrdnja »narječja (tradicionalno — dijalekta)« (29) jer izraz *dijalekt* nije nešto što pripada otpisanoj tradiciji, nego je to uobičajeni lingvistički termin širom svijeta, dok *narječje* ne postoji kao termin u svijetu. Za *kodifikaciju* Silić također izmišlja definiciju iz koje se uopće ne vidi što je to kodifikacija (178), a mogao je u leksikonu (nav. dj. str. 349) saznati kako se kodifikacija lingvistički ispravno definira. Kakvu upotrebnu vrijednost imaju Silićeve definicije, može ilustrirati ovaj primjer iz njegove knjige: »Zalihost ili redundanciju mogli bismo definirati kao nešto što nije potrebno kad nije potrebno, a jest potrebno kad je potrebno« (235). Time nije ništa rekao nego se vrti u krug. Još jedan primjer: »Ponavljanje nije govorenje o istome na isti način, nego govorenje o istome na različit način« (236). Znači, »govorenje o istome na isti način« nije ponavljanje. Takva definicija ima za posljedicu da se Silića ne može optužiti za brojna ponavljanja u knjizi, on naime govori o istome na isti način, a to nije ponavljanje.

Na kraju iščitavanja Silićeve knjige nameće se jedan jedini zaključak o njoj: ta

knjiga pokazuje vlastitim primjerom koliko čovjek može postati slijep kad se nedostatak znanja u njemu spoji sa željom da zadovolji vladajuću ideologiju oko sebe. Silić izmišlja teorije koje nemaju dodira sa stvarnošću, piše kontradikcije, gubi se u zamišljenim svjetovima. Do takvog stanja svijesti došlo je jer jezična stvarnost pokazuje jedno a politika hoće drugo, pa Silić bježi od stvarnosti da bi se uskladio s politikom. On nije usamljen primjer: brojne pozitivne recenzije koje je njegova knjiga dobila u Hrvatskoj svjedoče da je taj sindrom proširen. Silić zajedno s drugim hrvatskim jezikoslovcima podređuje lingvistiku politici i time je uništava. Ali analiza njihovih tekstova pokazuje da i sami snose posljedice tog uništavanja jer žrtvovanje lingvistike očito ne ide bez žrtvovanja jednog dijela vlastite sposobnosti rezoniranja.